

Eğitim Psikolojisi – Ders Notu

Eğitim genel olarak bireyin kasıtlı davranış değiştirme sürecidir.

- Eğitim psikolojisi çalışmaları **William James** ile başlamıştır. Kendisi psikolojiyi laboratuardan çıkarmıştır.
- 1910 **Thordike** Eğitim Psikoloji ilişkisini ortaya koymuştur. Ölçme ve değerlendirme yönelimini başlatmıştır.
- **Dewey** de öğrenme sürecini uyaran ve etkiye indirmeye tepki göndermiş, sınıf ortamının yaşamla içiçe olması gerektiğini söylemiştir.
- 1940-50 ler eğitimde bireysel farklar ve öğrenci davranışına odaklıdır
- 1960-70 vurgu bilişsel gelişim ve öğrenmeye kaymıştır.

Gelişim ve öğrenme psikolojisi bu alanın temellerini oluştururlar. Amaçları betimleme, açıklama, yordama ve kontrol şeklindedir.

Eğitim psikolojisinin araştırmalarının çoğu **okul ortamında** geçmektedir. Bilgi 3 şekilde toplanır:

- Betimsel (gözlem, görüşme, test, anket, etnografik, olay incelemesi, klinik)
- Deneysel (bağımlı ve bağımsız değişken)
- İstatistiksel korelasyon)

Bireyin gelişimi

Büyüme ölçümünde vücut ağırlığı ve boy kullanılır. **Olgunlaşma** ise vücudun belli bir yeterliliğe ulaşmasıdır. **Öğrenme** ise tekrarlanan ve kalıcı davranış değişimleridir. **Gelişim = büyüme + olgunlaşma + öğrenme**

Gelişime etki eden faktörler:

- Kalıtım (genotip genetik sınırları belirlerken, fenotip çevresel etkenlerle sınırların neresinde olduğumuzdur)
- Cinsiyet (mesela kızlar daha önce zıplar ve yakalar)
- Hormonlar, doğum ve öncesi (mekonyum aspirasyonu, Apgar puanı)
- İklim (ergenlik yaşı).

Gelişim dönemleri: doğum öncesi, bebeklik (0-2, sözlü iletişim), ilk çocukluk (ahlak), son çocukluk (cinsel roller, başarı duygusu), ergenlik (etkileşimle cinsellik, değerler netleşir), genç yetişkinlik, orta yetişkinlik, ileri yetişkinlik.

Gelişim fiziksel (beden), bilişsel (Dil, Zihin) ve psikososyaldır (benlik, duygu, kişilik, ahlak).

- **Psikomotor gelişim dönemleri** refleksif (babinski-ayak), ilkel (yürüme, tutma), temel (koşma, atma, vurma) ve özelleşmiş (spor, beceriler) aşamalardan oluşur.
- **Bilişsel gelişim: Piaget;** zeka çevreye uyum sağlama yeteneğidir. Bu uyum şemalar ile sağlanır. Gelişimi 4 dönemde inceler: **duyusal motor**-nesne sürekliliği, **işlem öncesi**-sembol, **somut** işlemler, **soyut** işlemler.
- **Psikososyal gelişim:** mizaç bebeklerin kişiliği anlamında kullanılır. Ahlak doğrulara ve yanlışlara dair bireysel yargılardır. **Koglerberg** ahlak gelişimi: geleneköncesi(ceza-araçsal), geleneksel (kişilerarası ve kanun uyumu), gelenekötesi (sosyal sözleşme ve evrensel ahlak).

Kişilik Gelişimi

Kişilik bireyin tutum ve eğilimlerinin toplamıdır. Devamlı oluşum süreci içindedir. Karakter kalıttan çok sosyal çevre ve değerler ile şekillenir. Karakter kişinin ahlaki boyutunu, mizaç ise duygusal boyutunu ifade eder.

Kişilik kuramlarının ana kırılım noktaları:

- özgürlüğe karşı belirlenimcilik
- kalıtıma karşı çevre
- tekilliğe karşı tümellik
- proaktifliğe karşı tepkisellik

- iyimserliğe karşı kötümserliktir

Psikanalitik gelişim kuramı: Freud. Temel kavramlar: bilinç, bilinçaltı ve bilinçdışı (serbest çağrışım, rüyalar, dil sürçmeleri), id (temel güdüler), ego (mantıksal yön), süpereo (ödül ceza sistemi). Evreler oral (emzirilme), anal(tuvalet), fallik(elektra, oedipus), gizil (arkadaşlık, merak), genital (ergenlik).

Davranışçı kuramlar kişilik gelişimini gözlemlenebilir davranışlar ile açıklamaktadır. Mesela bir davranışın ardında olumlu bir pekiştirici gelirse davranışın olma sıklığı artar. **Skinner** sürekli pekiştirilen davranışın alışkanlık olmasıyla kişiliği açıklar. Dış uyarıcıları ön plana alır. **Bandura** kişiliği öğrenme ile açıklar. Sadece kendinin değil başkasının davranışlarından da öğreniriz. Bunun için dil becerisi, gözlem, amaçlı davranış ve kendini analiz süreçleri gerekir.

Humanist kuramlar: insanın sahip olduğu kendini kontrol gücüne ve insan olarak taşıdığı değere vurgu yapar. Geçmiş ve gelecekte çok şimdi ve burada yaklaşımına önem verir. İnsana uygun şartlar sağlanırsa herkes kendini gerçekleştirebilir. **Rogers** kendini gerçekleştirme ihtiyacını ana güç olarak görür ve kişiliği değişebilir olduğunu öne sürer. Benlik davranışları kontrol eden birşey değil algıları da kapsayan bir bütünlüktür. İdeal ve gerçek benlik ayrımı yapar. **Maslow** hiyerarşi katkısını yapmıştır. Kişilik için kendini gerçekleştirmiş kişileri analiz etmek gerekir.

Psikososyal: Erikson, kimlik belirleme açısından ergenlik kritik dönem. 8 dönem:

- Temel güvene karşı güvensizlik,
- Özerkliğe karşı utanç ve şüphe,
- Girişimciliğe karşı Suçluluk,
- Başarıya karşı yetersizlik,
- Kimlik kazanmaya karşı karmaşa,
- Yakınlığa karşı yalıtılmışlık (20-40),
- Üretkenliğe karşı durgunluk,
- Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk.

Kişiliği etkileyen faktörler: genetik, bedensel yapı, kültür, sosyal sınıf ve ailedir. Diğerleri medya, arkadaşlar, doğum sırası olabilir.

Zeka ve Gelişimi

Zeka: bütün zihinsel fonksiyonları etkileyen zihinsel bir güçtür, kapasitedir. Çevreyle uyumu sağlar.

- **Galton:** zekayı kalıtsal düşünür.
- **Binet:** Galtona karşıdır. Zeka testini bulmuştur.
- **Spearman:** Genel zeka kuramı – iki faktör kuramı
- **Thurstone:** Birincil Zihinsel yetenekler kuramı. Bunlar sözcük akıcılığı, sözel kavrama, sayısal yetenek, tımdengelim, bellek, görsel algı ve algısal hızdır.
- **Cattell:** Akıcı zeka (rasyonel düşünme kapasitesi, genetik) ve Kristalize zeka (yaşayla öğrenilenler) kuramı.
- **Carroll:** 3 katmanlı zeka kuramı. Tepede genel zeka sonra 8 adet alt katman: akıcı zeka, kristalize, genel bellek, görsel algı, işitsel algı, bilişsel hız, işlem hızı, geri getirme hızı.
- **Gardner:** çoklu zeka kuramı. Zeka bilişsel alanlara göre çeşitlilik gösterir. Bir zeka çeşidi izole, evrimsel olmalıdır. Aklın çatıları kitabında 8 tip zekayı açıklar: dilsel, mantık-matematik, görsel, müziksel, bedensel, sosyal, içsel, doğacı.
- **Sternberg:** Başarılı zeka kuramı. Zeka çevreye uyum, değiştirebilme ve seçebilme davranışlarımızda kendini gösterir. 3 tiptir: analitik, yaratıcı ve pratik.

Zekayı şekillendiren bazı genlerin çocuklukta değil de yetişkinlikte aktive olduğu görülmüştür. Büyüdükçe ebeveynlere bu yüzden benzenir.

Son 60 yılda zeka düzeyi 20 puan artmıştır **Wechsler** sistemine göre.

Öğrenme Psikolojisi

Öğrenme yaşantı sonucu zihinsel bağlantılarımızda meydana gelen uzun süreli değişikliklerdir. Öğrenmeyi: **öğrenen** (zeka, dikkat), **malzeme** (karışık, anlaşılabilir), **metot**, **ilkeler** (kurallar) etkiler. Genel eğitim öğretim ilkeleri:

- öğrenciye görelilik,

- hayatilik,
- yaparak/yaşayarak öğretim,
- ekonomiklik,
- güncellik,
- açıklık,
- somuttan soyuta,
- bilinenden bilinmeyene,
- yakından uzağa,
- bütünlük ilkesi olarak sıralanır.

Davranışçı öğrenme kuramı: uyarın-tepki-pekiştirme şeklindedir. Objektif ölçülebilen davranışları esas alır.

- **Klasik koşullanma:** nötr bir uyarının yaşıntılar sonucu koşullu uyarın haline gelmesi (**Pavlov**). İlkeleri: bitişik zamanlama (Garcia etkisi – uzun aralıkta), habercilik (takip etme), pekiştirme, genelleme, ayırt edilebilirlik, sönme(uyaransız an) olarak özetlenebilir. Gölgeleme baskın uyarıcının diğerlerini gölgede bırakmasıdır. Öğrenilmiş çaresizlik tepkiye rağmen sonucun değişmemesi durumuna alışmaktan öte gelir. Kendini gerçekleştiren kehanet; olumsuz bir geleceği inanıp öyle davranarak olumsuz senaryoyu davet etmektir.
- **Edimsel koşullanma (Skinner):** pekiştireç davranışı takip eder; ödül veya ceza gibi. pekiştirme olumlu (ekleme), olumsuz (çıkarma) şeklinde olabilir. Ceza ise davranışın sıklığını azaltmayı hedefler. Cezada veren ile alanın ilişkisinin bozulma riski olduğunda pekiştirme daha çok tercih edilir.

Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura): insan sosyal bir varlıktır ve gözlem yoluyla öğrenir.

Öğrenmek deneyimleyerek olur. İnsana dair temel varsayımları: sembolleştirme, öngörü, dolaylı öğrenme, kendini yargılama kapasiteleri, özyeterlilik (kendi becerilerine dair algı). Modeller gözlemlenerek ve taklit edilerek öğrenim gerçekleşir.

Gestalt – Bütünsel Öğrenme Kuramı (Wertheimer, Köhler, Koffka, Levin): Öğrenme zihinseldir; varoluşsal (biyeyssel öğrenme tarzı) ve daha insancıl bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Uygun şartlarda herkes öğrenme potansiyeline sahiptir. Bu kuramdaki algı yasaları:

- şekil-zemin ilişkisi,
- yakınlık,
- benzerlik,
- tamamlama,
- zeigarnik etki (tamamlanmamışın anımsanması),
- süreklilik,
- basitlik,
- algıda seçicilik,
- pragnanz yasası (basit ve bütünsel olana eğilim),
- davranışın belirleyicileri (tutum, inanç, değer, çevre) olarak sıralanır.

Bilgi İşleme Modeli (Gagne, Neisser, Millett, Siegler, Bruner): Öğrenmede beynin bilgileri nasıl işlediği önemlidir. Bellek ve problem çözme nasıl çalışır? **Depolama** (duyusal, kısa, uzun), **Bilişsel süreç** (dikkat, algılama, tekrar, kodlama-anlamalı, örgütlenme, eklemeleme-, hatırlama/unutma), **Yürütme** (özfarkındalık, anlama, izleme, özdenetim) olarak 3 bölümde fonksiyonları inceler.

Yapılandırmacı (Constructivist) Yaklaşım

(Piaget, Dewey, Bruner, Vygotsky): **Bilgi keşfedilmez yorumlanır, ortaya çıkarılmaz oluşturulur.** Öğrenen bilgiyi kendi ve çevresiyle oluşturduğundan araştırma, yorumlama, analiz etme, düşünme, anlamlandırma ve bağlam oluşturma üzerine odaklanmak gerekir. İlk 18.yy **Giambattista Vico** bunu benimser: **birşeyi bilen onu açıklayabilendir.** Öğretmeye değil öğrenmeye vurgu yapar. Bilgi dışsal gerçekliğe karşılık gelen sunumdan daha çok varolan koşullarla ve toplulukla ilişkili olandır ve bireyin yapılandırmasıdır. **Bilgi kesin değildir sürekli tamamlanmamış bir yapıya sahiptir ve birikimler sonucu şekillenir.**

Ön bilgi önemlidir, yeni bilgi uyumluysa öğrenilir; uyumsuzsa ya ön bilgi revize edilir, ya geçici olarak öğrenilir ya da özömsenmez. **Özetle öğrenci öğrenmek istemelidir.** Üç başlıkta incelenebilir:

- **Bilişsel Yapılandırmacılık (Piaget):** bilişsel gelişim çevre ile etkileşimde sürekli gelişen değişen ve bize yön veren şemalar, zihinsel yapılar yoluyla ilerler. Yeni bilgi bilişsel dengesizlik yaratır ve yeni denge kurulur.
- **Sosyal Yapılandırmacılık (Vygotsky):** öğrenme bireyin sadece kendine gerçekleştirdiği bir süreç olmadığını, öğrenmede sosyal etkileşim ve dilin önemli yere sahip olduğunu vurgulamaktadır (mesela öğretmen öğrenci, sınıf ilişkisi). Bir büyüğün bilenim yardımıyla yaklaşık öğrenme eşiği aşılır. Öğrenciler arasında rekabet değil işbirliğiyle öğrenen bir ortam yaratılmasını önerir. **Öğretmen kolaylaştırıcıdır.** Piaget'e göre bilginin anlamının kaynağı içselken Vygotsky'ye göre toplumsaldır.
- **Radikal Yapılandırmacılık (Glaserfeld):** metafiziği reddeder, gerçekliği paylaşılamaz olarak görür ve öğrenmeyi **uç noktada öznel** bir süreç olarak görür. Bilginin referansı dış dünya değil bireyin yaşantısıdır. Bilgi sabit ya da değişmez değildir. Problemlerin birden fazla çözümü vardır. Bilgi bilenin kendi bilgisidir.

Sonuçta yapılandırmacı yaklaşımda **öğrenme etkin bir süreçtir, zihinde bir değişmeyi içerir ve öznel**dir. Öğretimin 5 temel ögesi:

- önceki bilgilerin harekete geçirilmesi
- yeni bilginin kazanımı
- bilginin anlaşılması
- uygulanması ve
- bilginin farkında olunmasıdır.

Öğretmen kontrolü öğrenciye verir ve öğrencinin etkin olması önemlidir. Öğretmen de bilgiyi aktaran değil öğrenmeyi kolaylaştıran roledir. Bazı öğrenme yöntemleri: işbirliğine dayalı, probleme dayalı, proje tabanlı ve örnek olaya dayalı öğrenmedir.

Sınıfta Motivasyon

Motivasyon davranışa enerji verir ve bizi bir amaç için harekete geçirir. Bir döngü olarak düşünülebilir: gereksinim, güdü, davranış, amaç, doyum. Burada bir hiyerarşiden söz edilebilir: içgüdü, dürtü, arzu, ilgi, idealler gibi. Birincil güdüler fiziksel kaynaklıdır, ikincil güdüler (anlık, kalıcı) ise sosyal ve zihin kaynaklıdır. **İkincil güdüler sadece insanda vardır ve olmaları için başkaları gerekir.** Motivasyon içsel (Hull) veya dışsal (teşvik) kaynaklı olabilir.

Motivasyon teorileri:

- **Maslov:** fizyolojik, güvenlik, aidiyet, saygınlık, kendini gerçekleştirme. Son aşamaya gelen insanlar realist, olduğu gibi kabullenen, yalnız kalma isteği, özerklik, tazelik, demokratiklik, şakadan anlama, yaratıcılık, kültürel baskıya direnme gibi özelliklere sahiptir. (White male teorisi?)
- **Alderfer-ERG:** varlık, ilişki ve gelişme ihtiyaçları
- **Herzberg – 2 faktör:** motive edici (başarma, sorumluluk etc) faktörler ve hijyen (maaş, temel olması gerekenler) faktörleri.
- **McClelland:** Başarma (zor amaç ve kendini geliştirip ulaşma), ilişki kurma (kabul görme, sevilme), güç elde etme (prestij, başkalarını yönlendirme), Uzmanlık (profesyonellik ve az hata yapma) ihtiyacı

Bunlar içsel teorilerdi. Bir de çevre ile ilişkili süreç teorileri vardır:

- Davranış şartlandırma (**Pavlov, Skinner**)
- **Beklenti Vroom:** motivasyon= beklenti x (valens/değer x araçsallık) . Performans ile ödüller arası ilişki net olması ve performans hedefi ulaşılabilir olmalıdır.
- **Eşitlik teorisi – Adams:** Eşit çaba eşit şekilde ödüllendirilmelidir. Kendi çaba /çıktı denklemini diğerleri ile karşılaştırarak insan motive olur. Durum adilse insanlar motive olur.
- **Amaç teorisi – Locke:** insanlar bir şeyi amaç edinirse yapar. Sadece amacı ölçülebilir kılmalıdır.

Sınıfta Motivasyon: iyi bir planlama ile dersin başlangıcı, işleyişi ve bitirilişi düşünülmelidir. Temel ilkeler:

- beklentileri paylaşmak,

- örnek olmak,
- öğretimi bireyleştirip ilgi yaratma,
- öğrenci fikirlerini dinleme,
- pekiştirme,
- öğrencilere kendilerine saygı aşıla,
- onlardan en iyi performanslarını bekleme,
- stresi azalt.

Motivasyon stratejileri: öğrenmeyi eğlenceli yapmak, işbirliği ve bireysellik özendirme, gerçek dünya ile bağlantı, öğrencilere seçme şansı, sorumluluğun vurgulanması, kendi gelişimlerini takip şansı olarak özetlenebilir.

Sınıf Yönetimi

Sınıf idaresi **Planlama, örgütlenme, eşgüdümleme, değerlendirme ve karar verme** döngüsüyle özetlenebilir. Buradaki etkinlikler 5 ana başlıkta toplanabilir: fiziksel düzen, planlama, sınıf içi ilişkiler, davranışlar ve zaman yönetimi. Sınıf yönetim modellerinden bahsedersek:

- Tepkisel (öğretmenin aktif kontrolü),
- Önlemsel (iyi planlamaya dayalı),
- Gelişimsel (öğrencilerin tüm gelişim özelliklerine göre etkinlikler),
- Bütünsel (durumsal olarak bütün modellerin bir arada kullanılmasıdır).

Bu süreçlerde öğretmen liderlik (otokratik, demokratik, ilgisiz) yapmalı, kolaylaştırmalı, rol model olmalı ve istenmeyen durumları yönetebilmelidir. **Öğretmen öğrenciler için: arabulucu, bilgin, hakem, yargıç, ebeveyn, rehber veya disiplinli rollerinde olabilir.** Sınıfta istenmeyen davranışları yönetmek için yapılabilecek şeyler:

- sorunu anlamak,
- görmezden gelmek,
- uyarmak,
- ders içeriğinde değişiklik,
- sorumluluk verme,
- öğrenciyle konuşmak,
- doğruyu gösterme,
- fiziksel müdahale,
- yönetim veya aile ile iletişim,
- ceza ve yasal yollar.

Sınıfta Disiplin Modelleri:

- Zorlayıcı (ısrar, ödül/ceza, otorite),
- Davranış değiştirme (pozitif koşullandırma),
- Gerçeklik/ Seçim terapisi (öğrencinin kendisi için iyiyi seçmesi),
- Grup dinamiği modeli (sorun olmadan gözlemlene),
- Uşal sonuçlar (öğrenciler tercihlerinin sonuçlarını yaşar – disiplinsizlik dikkat çekme, güç elde etme, öç alma veya başarısızlıktan kaçınma isteğinden dolayı yapılır),
- Öğrenci merkezli model (öğrencilerin özdenetimine vurgu yapar),
- Thomas Gordon modeli (sınıfta anlamlı ve karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler olmalıdır),
- Uygun iletişim modeli (Ginott, yargılayıcı olmadan empati ile dinlemeye dayalı bir iletişim kurarak sorunlar çözümlenir, ceza işe yaramaz- güveni ön plana koyar).